

ZÁSAHY KAMBÝSA II. DO FUNGOVANIA HOSPODÁRSTVA PERZSKEJ RÍŠE

Michal HABAJ

Univerzita sv. Cyrila a Metoda
Filozofická fakulta, Katedra historických vied a stredoeurópskych štúdií
Námestie J. Herdu 2, 917 01 Trnava
michal.habaj@ucm.sk

HABAJ, Michal. Interventions of Cambyses II into the Economy of the Persian Empire. Cambyses II is known for his Egyptian campaign. Following article deals with the previous period and his possible economical reforms. Based upon Babylonian administrative tablets, the study shows the militarization of Babylonian economy in the frame of his military preparation. The main target of his policy influenced the prices as well and the author suggests that there were important Babylonian financial involvements into Cambyses' campaign, what kept the inflation growing.

Kľúčové slová: achajmenovská Perzia; Kambýses II.; babylonská ekonomika; orientálne hospodárstvo;

Keywords: Achaemenid Persia; Cambyses II.; Babylonian economy; Near Eastern Economy;

Pre obdobie rokov 530 – 525 pred n. l. nám pri rekonštrukcii dejín Staroperzskej ríše chýbajú naratívne pramene. Obdobie lemujeme smrťou Kýra Veľkého nasledovanú nástupom jeho syna Kambýsa na trón v roku 530 a úspešnou výpravou do Egypta v roku 525 pred n. l. Pri skúmaní týchto takmer piatich rokov sa vynára otázka, či sa Kambýses mohol okrem vojenských príprav venovať i ďalším oblastiam fungovania ríše. Jeho egyptská výprava patrí medzi tri najväčšie perzské výpravy zaznamenané v našich prameňoch a môžeme ju považovať za jednu z najúspešnejších a najpodrobnejšie pripravených výprav v perzských dejinách vôbec.¹ Príprava jednotlivých krokov, ktoré predchádzali ťaženiu, musela Kambýsovi zabráť niekoľko rokov.² Hoci Kambýsovi nezostalo veľa času na reorganizáciu ríše, pokúsime sa v nasledujúcich riadkoch aspoň čiastočne rozobrať jeho vnútornú

¹ Podrobný výpočet krokov, ktoré Kambýsovej výprave predchádzali, pozri HABAJ, Michal. Prípravy perzského ťaženia do Egypta v roku 525 pred n. l. In *Vojenská história*, roč. 19, č. 1, s. 6–24.

² Vieme, že Dareiovi trvala príprava ťaženia v roku 490 jeden rok a prípravy po Marathóne zabrali perzskému štábu celé tri roky, ale výprava sa neuskutočnila, lebo v Egypte sa rozohorelo povstanie a následne Dareios zomrel. Jeho synovi Xerxovi trvala príprava výpravy celé štyri roky, čiže práve ten istý čas, ktorý potreboval i Kambýses.

politiku, ktorá sa práve (ako predpokladáme) od výpravy do Egypta odvíjala. Vzhľadom na priestor sa zameriame iba na vývoj hospodárstva a jeho premien určených Kambýsovou činnosťou. Metodologickým východiskom pre nás bude kombinácia informácií, ktoré pochádzajú z antickej literatúry a z babylonských administratívnych záznamov. Hlavný problém tohto výskumu pritom spočíva v nejasnej chronológii. Kambýsova vláda spadá medzi životopisy dvoch superosobností perzských dejín: medzi vládu zakladateľa ríše Kýra II. a obnoviteľa ríše Dareia I. Odlíšiť Kambýsove zásahy do vývoja hospodárstva krajín ríše od Dareiových vplyvov v tomto prípade nie je natoľko problematické, ale odlíšiť ich od vplyvov Kýrových, to už predstavuje pri našej pramennej základni náročnú úlohu.

Militarizácia hospodárstva

Zorganizovanie rozsiahlej výpravy sa bezpochyby nezaobišlo bez značného tlaku na hospodárstvo jednotlivých podriadených krajín, ako i samotných Peržanov. Kambýsov tvrdý postup sa odráža v Herodotovej slávnej charakteristike prvých troch perzských kráľov. Peržania si podľa historika z Halikarnassu pamätali na Dareia ako na obchodníka, na Kambýsa ako na pána a na Kýra ako na otca, lebo Dareios sa staral hlavne o svoje výnosy, Kambýses vládol tvrdo a bezohľadne a Kýros vládol v ich prospech.³ Zaujímavé je, ako silno zostal Kambýses zakomponovaný v dobovom povedomí, a to aj napriek jeho krátkej vláde. Jeho tvrdá politika zostala uchovaná v perzskej tradícii až do Herodotových čias. Tradovaná bezohľadnosť sa pritom môže viazať na rozličné aspekty Kambýsovho vládnutia. Môže v nej byť zakomponovaný jeho prístup k rodine či perzskej aristokracii⁴, ale je možné i to, že daná povest' má hlbšie korene a vskutku odráža život obyvateľov ríše. V tejto súvislosti sa, samozrejme, priam sama núka možnosť egyptskej výpravy, ktorá by vysvetľovala Kambýsov tlak na vyberanie tribútnych dávok, respektíve ich prekročovanie.

V Kambýsových časoch plynuli príjmy do kráľovskej pokladnice hlavne z tribútu odvádzaného jednotlivými krajinami, keďže Kýros ani Kambýses presne stanovené dane nezaviedli. Tie určil až Dareios, a preto sa v perzskej tradícii ocitol v pozícii obchodníka. Keďže Kambýses daňový systém nerozvinul, musel vojsko, ako aj celý egyptský projekt financovať z tribútnych dávok. Tlak na hospodárstvo v súvislosti s Kambýsovým vojenským projektom môžeme teoreticky vidieť v organizácii hospodárstva napojenej na odvody vojenskej povinnosti v Babylonii, keďže práve z tejto oblasti pochádza dostatok tabuliek s ekonomickými údajmi. Pôda a voda v krajine patrili buď pod kráľovskú správu, alebo ich spravovali chrámy a súkromníci. Časť pôdy koruna, chrámy, ale aj súkromní vlastníci spravovali kvôli zefektívneniu či uľahčeniu výberu a kontroly daní

³ Herodotos. III, 89.

⁴ Dandamaev (*Persien unter den ersten Achemeniden*. Wiesbaden: Reichert, 1976, s. 95) a Petit (*Satrap et satrapies dans l'empire achéménide de Cyrus le Grand à Xerxès Ier*. Liège: Bibliothèque de la Faculté philosophie et lettres de l'Université de Liège, 1990, s. 93) prišli s tézou, že označenie Kambýsa za pána súvisí s jeho podriaďovaním si perzskej nobility.

v podobe prerozdelenia pôdy do menších jednotiek zverených lénnikom.⁵ Tento systém je dobre zmapovaný v Nippure vďaka archívu rodinnej firmy Murašú podnikajúcej v okolí. Archív osvetľuje hospodársku a daňovú organizáciu v oblasti v prvej polovici 5. storočia pred n. l. Nájomcovia pôdy sú podľa archívnych záznamov organizovaní v daňových obvodoch označovaných ako *hatru*. Termín označuje buď pôdu prenajatú skupine lénnikov, alebo priamo danú skupinu lénnikov. Tento názov sa objavuje takmer výhradne v Nippure a okolí, ale systém ako taký bol rozšírenejší geograficky aj chronologicky, pretože podobné daňové jednotky sa nachádzali aj v ďalších oblastiach Babylonie – aj keď nie pod tým istým menom⁶ a v tom istom rozsahu.⁷ V Nippure a v jeho okolí fungovalo podľa archívu firmy viac ako 60 takýchto daňových jednotiek.⁸ Archívne záznamy celkom jasne rozlíšili tieto skupiny lénnikov a označujú ich podľa ich vojenského (napr. lukostrelci, vozataji, nosiči lukov, nosiči oštepov, nosiči mečov), etnického (napr. Károvia, Kimerijci, Urartejci, Indovia), teritoriálneho (napr. ľudia z Aše, ľudia z Meliteny), profesijného (veslári, strážcovia brán, robotníci, obchodníci) a sociálneho (napr. paholkovia, utečenci) zaradenia. Parcely si medzi seba v rámci jedného léna rozdelili usadené rodiny a dedili sa v otcovskej línii. Usadenými obyvateľmi bývali hlavne cudzinci, čím sa zvyšovalo exploitovanie pôdy. Celú daňovú jednotku *hatru* viedol jej predstavený označovaný ako *šaknu*. Ten pre-rozdeľoval výber daní a zodpovedal za vojenské a pracovné zaradenie členov. Systém *hatru* tak vytváral účinný daňový nástroj v oblasti a zároveň zdroj vojenských síl, ako aj ľudí použiteľných v štátnych stavebných alebo iných projektoch.

Prvky tohto systému nevznikli za vlády Dareia I. (z obdobia jeho vlády pochádzajú práve počiatky spomínaného nippurského archívu), ale existovali už počas Kambýsovej vlády,⁹ pričom v Babylonii bol systém zavedený podľa všetkého

⁵ K diskusii o vzniku lénnych jednotiek (bit qašti, bow fief) pozri MACGINNIS, John. On the Road to the Rent Farm. In BAKER, H. – KANIUTH, K. – OTTO, A. (eds.). Stories of long ago. Festschrift für Michael D. Roaf. Winona Lake: Eisenbrauns, 2012, s. 344 – 345.

⁶ JURSA, Michael. Taxation and Service Obligations in Babylonia from Nabuchadnezzar to Darius and the Evidence for Darius' Tax Reform. In ROLINGER, R. – TRUSCHNIGG, B. – BICHLER, R. (eds.). Herodot und das persische Weltreich. Wiesbaden: Harrassowitz, 2011, s. 432. K rozšíreniu systému pozri aj STOLPER, Mathew. Entrepreneurs and Empire: the Murasû archive, the Murasû firm and Persian rule in Babylonia. Leiden: Nederlands Historisch-Archeologisch Instituut te Istanbul, 1985, s. 71 – 72; PEARCE, Laurie. New Evidence for Judeans in Babylonia. In LIPSCHITS, O. – OEMING, M. (eds.). Judah and the Judeans in the Persian Period. Winona Lake: Eisenbrauns, 2006, s. 405 – 407, MACGINNIS, ref. 5, s. 343.

⁷ Systém sa rozvinul hlavne v Nippure, lebo ten bol do značnej miery izolovaný od ostatného babylonského územia a hospodárstvo tu nebolo natoľko rozvinuté a intenzifikované ako na severe Babylonie, čo zrejme vytvorilo podmienky na usadzovanie cudzincov. Pozri JURSA, Michael. On Aspects of taxation in Achaemenid Babylonia: new evidence from Borsippa. In BRIANT, P. – CHAUVEAUX, M. (eds.). Organisation de pouvoir et contacts culturels dans le pays de l'empire achéménide. Paris: de Boccard, 2009, s. 239; JURSA, M. Aspects of the Economy History of Babylonia in the first Millenium BC. Münster: Ugarit, 2010, s. 405 – 406.

⁸ STOLPER, ref. 6, s. 70.

⁹ KUHRT, Amelie. Babylonia from Cyrus to Xerxes. In BOARDMAN, J. (ed.). Cambridge Ancient History IV. Cambridge: CUP, s. 128; ďalšie dva doklady priniesol PEARCE, ref. 6, 2006, s. 406. O usadlosti lukostrelcov hovorí aj dokument zo Sipparu (BM 54107), upozornil naň MACGINNIS, John. The Role of Babylonian Temples in Contributing to the Army in the Early Achaemenid Empire. In CURTIS, J. – SIMPSON, J. (eds.). The World of Achaemenid Persia. London – New

už pred jeho nástupom na perzský trón, keďže disponujeme minimálne jedným záznamom, ktorý pochádza z roku 538 pred n. l., teda z obdobia Kambýsovej spoluvlády v Babylone.¹⁰ Čišpiovci však v tomto smere netvorili *ex nihilo*. Prvky tejto organizácie sa vyskytovali už aj v asýrskom období¹¹ a skupina zdaňovaná ako lukostrelci – *bīt qašti* – je doložená aj v 35. roku Nabukadnezarovej vlády.¹² Začleňovanie cudzincov do mezopotámskeho hospodárskeho a daňového systému v tejto lénnej podobe tak malo dlhú tradíciu.¹³

Aj z Kambýsovho obdobia sa doklady o tomto systéme objavujú iba ojedinele, predsa – aj keď iba hypoteticky (!) – sa však mohol za jeho vládnutia tento správno-militaristický systém sčasti rozšíriť a preformulovať, čo by dokumentovalo tlak vojenskej povinnosti na obyvateľstvo a podriadenie hospodárskej výkonnosti jednotlivých krajín ríše vojenským projektom panovníka. Pramenný materiál túto zmenu neodzrkadľuje vo fungovaní daňového systému, resp. hospodárstva, ale v používanom názvosloví. Rozširovanie pojmov typických pre lukostrelecké léna (*bīt qašti*, bow fief) do odlišných socioekonomických a právnych sfér spoločnosti sa totiž začína práve v období Kambýsa.¹⁴ Aj obyvateľstvo, ktoré etnicky, sociálne a právne nikdy nebolo súčasťou systému zodpovedajúceho nippurskému *hatru*, teda neobhospodarovalo vojenské (hlavne lukostrelecké) léna, je podľa tabuliek zdaňované práve spôsobom typickým pre tento lénny systém. Predpokladáme teda, že Kambýses, ktorý dobre poznal babylonské prostredie, ako aj prvky tohto systému už z obdobia svojej spoluvlády v Babylonii v roku 538 pred n. l.¹⁵, ho mohol využiť na uľahčenie organizácie vojenskej povinnosti.¹⁶ Je možné, že systém spustil už Kýros, ktorý potreboval ľudské zdroje na obnovenie miestneho hospodárstva¹⁷ a na stavebné projekty.¹⁸ Kýros sám však na rozdiel od Kambýsa dlhý čas v Babylone nestrávil. Ako sme spomínali, Kambýses

York: Tauris, 2010, s. 497; spomína sa v ňom takáto osada, ktorú vlastnil Peržan v prvom roku Dareiovej vlády, takže musela existovať už pred nástupom Dareia. K prehľadu pozri VAN DRIEL, Govert. *Elusive Silver: In Search of a Role for a Market in an Agrarian Environment. Aspects of Mesopotamian's Society*. Leiden: NINO, 2002; JURSA, ref. 6.

¹⁰ STRASSMEIER, Jan Nepomuk. *Inschriften von Cambyses, König von Babylon*. Leipzig 1890, č. 85.

¹¹ *Bīt qašti* sa spomína už aj v asýrskych prameňoch, pozri GRAYSON, A. Kirk. *Assyrian and Babylonian Chronicles*. Toronto: TCS, 1975, 201.6. Pozri VAN DRIEL, ref. 9, s. 309 a 310, p. 62.

¹² JURSA, Michael. *Bogenland schon unter Nabukadnezar II*. In *NABU*, 1998, 124.; VAN DRIEL, ref. 9, s. 239; JURSA, ref. 7, s. 199.

¹³ Pozri aj JURSA, ref. 6, s. 436–437.

¹⁴ Pozri JURSA, ref. 6, s. 440, o BM 27781 a VAN DRIEL, ref. 9, s. 237, o BM 79128.

¹⁵ Zrejme nie je náhoda, že práve z tohto obdobia pochádza najstarší doklad o tomto systéme, ktorý vznikol v Babylonii už v achajmenovskom období.

¹⁶ PEARCE (ref. 6, s. 407) predpokladá, že tento systém sa vyvinul až za vlády Dareia I. v rámci jeho administratívnych reforiem. Vo výslednej podobe, ako ju vidíme v archívnych tabuľkách z Nippuru, proti tomu nemožno namietat, systém ako taký sa však do danej podoby vyvinul a v počiatočnej fáze nemusel mať podobu zhodnú s tou, akú vidíme z Nippuru.

¹⁷ Babylonsko-perzská vojna a prechod vojsk krajinou bezpochyby znamenali značné bremeno. Okrem toho Kýros odčerpával miestne babylonské ľudské zdroje (dokumenty pozri TOLINI, Gauthier. *Les travailleurs babyloniens et le palais de Taokè*. In *Arta* 2008.002.) a bolo ich potrebné nahrádzať.

¹⁸ Napr. *Kýrov edikt* 39–42.

skoro rok vystupoval v Babylone ešte počas života svojho otca ako správca-kráľ a po Kýrovej smrti až do egyptskej výpravy strávil podstatný čas podľa všetkého práve v Babylonii a na západe ríše.¹⁹ Pokiaľ teda bol lukostrelecký lénny systém naštartovaný práve v tomto období,²⁰ musel ho z veľkej časti organizovať práve Kambýses. Členovia tohto systému tak podľa všetkého aspoň spočiatku predstavovali hlavne rezervoár vojakov a ľudí zásobujúcich vojsko. Táto povinnosť, označovaná ako *ilku*²¹, sa však dala previesť aj do finančnej podoby a obyvateľstvo sa mohlo z vojenských povinností vykúpiť, ale iba v striebre, lebo ním bolo možné zaplatiť žoldnierov. Označenie dane v podobe odvedených prostriedkov na vydržiavanie žoldnierov pritom zostalo rovnaké – *ilku*. Napriek tomu, že *ilku* tak v počiatkoch predstavovalo hlavne vojenskú povinnosť alebo sa spájalo s pracovnou povinnosťou, vyvolávalo veľkú cirkuláciu striebra v babylonskom hospodárstve.

Vývoj cien

Práve vysoké náklady na blížiaci sa vojenský konflikt súvisia podľa nášho názoru aj s vývojom cien v Babylonii. Babylonské dokumenty celkom zjavne poukazujú na zvyšujúce sa nároky v krajine po tom, čo ju ovládli Peržania. Vývoj cien niekoľkých základných komodít v období od Nabonida až do konca Kambýsovej vlády ukážeme na cenách jačmeňa, datlí a oviec. Jačmeň a datle predstavujú hlavné pestované komodity a poukazujú na podmienky života v danom období, pretože ľudia si ich na rozdiel od iných produktov museli zadovážiť v lepších aj horších časoch. Údaje o vývoji cien oviec pochádzajú z chrámového hospodárstva, a preto hovoria o ovciach využívaných hlavne pri obetovaní. Zároveň ovce predstavovali inú kategóriu ako jačmeň a datle, lebo veľká časť populácie si ich dovoliť nemohla a nemusela ich kupovať. Predstavujú tak komoditu ilustrujúcu vývoj cien aj v ťažšie dostupných kategóriách tovarov.

Tabuľka č. 1. Vývoj cien jačmeňa.²²

Text	Dátum	Miesto	Objem (kurru)	Cena (šekel)	Počet šekelov za 1 kurru
<i>An Or 8, 19</i>	15.6 acc. Nbn.	Uruk	100	110	1.1
BM 114670	25.2.2 Nbn.	Uruk	20	15	0,75
CT 57, 441	29.7.3 Nbn.	Sippar	83	83	1

¹⁹ Vieme, že istý čas strávil neďaleko Uruku (KUHRT, ref. 9, s. 128), a prípravy na výpravu tiež vypovedajú o jeho nevyhnutnej prítomnosti, keď musel organizovať flotilu, rokovať s Feničanmi, Cyprom, Iónmi a Arabmi.

²⁰ Napríklad BRIANT, Pierre. *From Cyrus to Alexander*. Winona Lake: Eisenbrauns, 2002, s. 74–75; DANDAMAIEV, Muhammad. *A Political History of the Achaemenid Empire*. Leiden: Brill, 1989, s. 147–151.

²¹ K definovaniu pojmov *ilku* a *qaštu* pozri JURSA, ref. 6, s. 441.

²² Vychádzame z údajov v JURSA, *Aspects of the Economy History...*, ref. 7, s. 445–446.

YOS 19, 230	4 Nbn.	Uruk	3.125	2.5	0.8
GC 1, 287	23.12.4	Uruk	1.25	1	0.8
PTS 2736	5 Nbn.	Uruk	106.25	85	0.8
GC 1, 405	19.4.5 Nbn.	Uruk	2.25	2	0.9
CT 57, 160	23.5.6 Nbn.	Sippar	16.3	22.125	1.4
Nbn. 279	7 Nbn.	Sippar	214	194.5	0.9
VS 4, 41	11.1.7 Nbn.	Sippar	0.47	0.5	1.1
BM 144460	28.12.7 Nbn.	Uruk	1	1	1
PTS 2100	10.1.8 Nbn.	Uruk	6	5	0.83
Nbn. 1078	9.4.(8) Nbn.	Sippar	200	140	0.7
YOS 6, 133	10 Nbn.	Uruk	20	20	1
GC 1, 379	15.1.10 Nbn.	Uruk	0.5	1	2
Nbn. 642	28.8.12 Nbn.	Sippar	24	30	1.25
CT 57, 206	24.4.13 Nbn.	Sippar	58.6	85	1.45
CT 56, 55	15.7.17 Nbn.	Sippar	2.27	3	1.3
Cyr. 33	4.1.2 Cyr.	Sippar	0.8	2	2.5
CT 56, 521	28. (...).(…) Cyr.	Sippar	2.78	3.75	1.3
BM 94668	13.11.1 Camb.	Borsippa	30	90	3
CT 57, 177	9.12.1 Camb.	Sippar	1.37	5	3.6
Camb. 160	23.2.3 Camb.	Sippar	2	5	2.5
YOS 3, 81	(3 Camb.)	Uruk	40	60	2.5
YOS 3.33	(3 Camb.)	Uruk	0.4	1	2.5
YOS 3, 79	(3 Camb.)	Uruk	0.4	1	2.5
CT 56, 357/1	(Camb. - poč. Dar)	Sippar	10	30	3
CT 56, 357/2	(Camb.-poč. Dar)	Sippar	42	120	2.9
Nbn. 156	2.5.4 Camb.	Sippar	1.9	2	1.1
YBC 4164	6 (Camb.)	Uruk	1.2	1	0.83

Tabuľka č. 2. Ceny datlí od konca Nabonidovej vlády až po koniec vlády Kambýsovej.²³

Text	Dátum	Miesto	Počet šekelov za 1 kurru
Nbn. 966	22.4.16 Nbn.	Babylon	1
Nbn. 969	4.5.16 Nbn.	-----	1.2
BM 75787	24.8.16 Nbn.	-----	1

²³ Vychádzame z údajov v JURSA, Aspects of the Economy History..., ref. 7, s. 594.

Cyr. 28	9.12.1 Cyr.	-----	0.88
Cyr. 35	2 Cyr.	-----	1
Cyr. 53	7.6.2 Cyr.	-----	1.2
BM 63999	18.2.3 Cyr.	-----	1.17
Cyr. 113	25.3.3 Cyr.	-----	1
CT 55, 463	26.9.3 (Cyr.)	-----	1
Cyr. 180	10.4 Cyr.	-----	0.78
Cyr. 180	10.4 Cyr.	-----	0.84
Cyr. 181	4.12.4 Cyr.	-----	1.15
BM 94668	3.1.1 Camb.	Borsippa	1
CT 57, 42	21.11.1 Camb.	-----	0.83
Camb. 331	27.11.1 Camb.	Babylon	0.67
BM 113264	3/4 Camb.	Uruk	1

Tabuľka č. 3. Vývoj cien oviec od začiatku Nabonidovej vlády po koniec vlády Kambýsovej.²⁴

Text	Dátum	Pôvod	Cena v šekeloch
OIP 122, 104	22.7.2 Nbn.	Uruk	1.7
JCS 24, 106 UNC 17	22.1.3 Nbn.	Uruk	2
YOS 19, 126	15.2.4 Nbn.	Uruk	2.4
VS 3, 49	15.9.5 Nbn.	Babylon	3
BM 64136	28.7.7 Nbn.	Sippar	1.71
CT 57, 41	14.3.8 Nbn.	Sippar	1.75
GC 1, 330	17.3.9 Nbn.	Uruk	3.33
Nbn. 363	25.8.9 Nbn.	Sippar	1.9
Nbn. 366	4.9.9 Nbn.	Sippar	1.625
Nbn. 368	8.9.9 Nbn.	Sippar	1.56
BM 59599	12.1.10 Nbn.	Sippar	1.3
BM 74478	18.12.11 Nbn.	Sippar	2.55
HSM 1891.11.48	6/7.12 Nbn.	Sippar	2.03 2 2.08
BM 64467	11.8.12 Nbn	Sippar	5 2.67
BM 63888	9.(...).13 Nbn.	Sippar	2.5

²⁴ JURSA, *Aspects of the Economy History ...*, ref. 7, s. 736–737.

<i>Nbn.</i> 736	8.11.13 <i>Nbn.</i>	Sippar	1.43
<i>Nbn.</i> 744	15.12.13 <i>Nbn.</i>	Sippar	1.94
<i>Nbn.</i> 748	29.12.13 <i>Nbn.</i>	Sippar	2.4
BM 74380	13.4.14 <i>Nbn.</i>	Sippar	4.5
<i>Cyr.</i> 1	7 acc. <i>Cyr.</i>	Sippar	1.25
<i>Cyr.</i> 32	1.1.2 <i>Cyr.</i>	Sippar	3.57
<i>Cyr.</i> 75	5.10.2 <i>Cyr.</i>	Sippar	1.8
<i>Cyr.</i> 122	22.6.3 <i>Cyr.</i>	Sippar	2.17
<i>Cyr.</i> 125	2.7.3 <i>Cyr.</i>	Sippar	1.85
<i>Cyr.</i> 152	20.12a.3 <i>Cyr.</i>	Sippar	2.125
<i>Nbn.</i> 1107	10.8.(2/3/5 <i>Cyr.</i>)	Sippar	2.875 1.625
<i>Cyr.</i> 158	20.1.4 <i>Cyr.</i>	Sippar	4
NBC 8379	25.5.4 <i>Cyr.</i>	Nippur	3
BM 74412	3.5.1 Camb.	Sippar	1.32 1.44
<i>Iraq</i> 52, 2	5.10.1 Camb.	Uruk	2
CT 56, 240	27.11.1 Camb.	Sippar	1.4
BM 64044	26.10.2 Camb.	Sippar	5.78
YOS 7, 143	3 Camb.	Uruk	1
<i>Nbn.</i> 214	12.5 Camb.	Sippar	6

Rôzne výkyvy uvedených cien bezpochyby čiastočne vyplývajú zo striedania úrodných a neúrodných rokov. Vieme, že v treťom a štvrtom roku Kambýsovej vlády zožali Babylončania také malé množstvo jačmeňa, že aj významný chrám Eanna v Uruku musel minimálne osem mesiacov vyplácať svojich pracovníkov iba v podobe datlí.²⁵ Napriek týmto výkyvom spôsobeným hlavne klimatickými vplyvmi zmienené údaje poukazujú na tri procesy, ktoré určovali vývoj cien v Babylonii súčasne. (1) Formovali ich vlastné vnútorné trendy. Vidíme to na vývoji cien datlí. Ich cena v porovnaní s jačmeňom a ovcami výrazne nestúpa. Vieme, že ich cena síce za Dareia stúpila, ale v porovnaní s inými plodinami nešlo o prudký nárast. Stabilitu ich ceny určil zvyšujúci sa záujem o pestovanie datlí v severnej Babylonii a nárast ich produkcie v šiestom storočí.²⁶ (2) Babylonskú ekonomiku určovali dlhodobé trendy a narastajúci počet obyvateľov,²⁷ ale stúpanie

²⁵ JURSA, ref. 7, s. 466, p. 2484.

²⁶ JURSA, ref. 7, s. 747.

²⁷ VARGYAS, Péter. Agrarkrisen und Umfang der Agrarproduktion im Babylonien des 1. Jahrtausends. In KLENGE, H. – RENGER, J. (eds.). *Landwirtschaft im Alten Orient*. Berlin: Reimer, 1999, s. 194.

cien (ako na to celkom zjavne poukázal M. Jursa) určila do veľkej miery najmä inflácia.²⁸ Korene inflácie pritom siahajú ešte do obdobia vlády Nabukadnezara. Rozširovaním Novobabylonskej ríše sa do Babylonie dostávalo v podobe koristi a tribútu značné množstvo striebra. To sa začalo vo veľkom šíriť do babylonského hospodárstva prostredníctvom kráľovských stavebných projektov. Zvyšovaním jeho množstva v obehu však jeho cena klesala, čo sa v rámci *longue durée* odrazilo v postupnom zvyšovaní cien. (3) Do babylonskej ekonomiky zasiahli perzskí panovníci a ich nároky. Peržania v Babylonii nevedli obdobne náročné stavebné projekty ako novobabylonskí panovníci, ale potrebovali zdroje na výstavbu v Perzii a na svoje vojenské projekty. Vieme, že na Kambýsovej výprave do Egypta sa zúčastnil aj babylonský kontingent²⁹ a že Babylončania už počas Kambýsovej vlády museli odchádzať kvôli robote vyplývajúcej z vazalských povinností do Parsy.³⁰ Z týchto povinností sa Babylončania mohli vykúpiť. Zaplatiť potrebné sumy však mohli hlavne majetnejší Babylončania, čím sa do obehu dostávalo striebro, ktoré by inak zostalo ako kapitál v rukách majetnejších vrstiev. Zvyšovaním množstva striebra v obehu sa opäť zvyšovali ceny. Perzskí panovníci tak zintenzívnili proces postupného zdražovania, pričom Jursa poukázal na fakt, že ceny sa zvyšovali iba do obdobia, kým sa v Babylonii do veľkej miery nevyčerpali zásoby striebra.

Stručné zhrnutie

Spomínané fakty naznačujú vplyv Kambýsa na babylonské hospodárstvo. Babylonské obyvateľstvo sa stalo zdrojom prostriedkov pre Kambýsovu vojenskú výpravu a tomu sa prispôsobila i jeho štruktúra. Nevieme, či podobným spôsobom zasiahol do vývoja v danej oblasti aj Kýros, lebo o období medzi dobytím Babylonu a jeho výpravou v roku 530 pred n. l. nám k jeho vláde chýbajú konkrétnejšie pramene. Môžeme počítať s tým, že potreboval zdroje pri výstavbe Pasargadu, o vojenských výpravách však pramene mlčia. Kambýsova výprava vyžadovala finančné prostriedky, ľudí a ďalšie zdroje nielen na vytvorenie vojska, ale hlavne na jeho udržiavanie. Podobne rozsiahly projekt po dobytí Babylonu Kýros nerealizoval. Tento fakt reflektuje aj vývoj cien v Babylonii – ceny sa začali výraznejšie

²⁸ JURSA, ref. 7, s. 749 – 752.

²⁹ V dokumente STRASSMEIER, ref. 10, č. 334 sa spomína, ako istý Babylončan Iddina-Nabu predával v roku 524 pred n. l. egyptskú otrokyňu s jej trojmesačnou dcérou. DANDAMAIEV, ref. 20, s. 34 celkom logicky usúdil, že muselo ísť o otrokyňu získanú ako korisť počas egyptského ťaženia.

³⁰ Pozri predchádzajúcu podkapitolu. Okrem toho pozri text MM 504 (preklad STOLPER, M. W. „No-one has exact information except of you“: communication between Babylon and Uruk in the first Achaemenid Reigns. In HENKELMAN, Wouter – KUHRT Amelie (eds.). *A Persian Perspective*. Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten, 2003, s. 274), kde sa hovorí o ťažkých podmienkach, v ktorých sa velitelia jednotlivých pracovných skupín sťažujú na nedostatok pracovnej sily, pričom situáciu vyvolali nielen úmrtia, ale aj odsuny ľudí. Text bude pochádzať pravdepodobne z čias konca Kambýsovej vlády či začiatku vlády Dareia I. alebo niekedy z obdobia medzi tým (STOLPER, ref. 30, s. 279). Výpovednú hodnotu dokumentu však môže relativizovať skutočnosť, že chrámových robotníkov bol napriek nárastu populácie celkový nedostatok; pozri STOLPER, ref. 30, s. 265. Odchod pracovnej sily z Babylonie dokladajú aj ďalšie perzepolské fortifikačné tabuľky, pozri TOLINI, ref. 17.

zvyšovať práve od roku 530 pred n. l.³¹ Kambýsov nekompromisný postup, ktorý naznačujú pramene v Babylonii, môžeme očakávať aj v ďalších častiach ríše, hoci nemôžeme zabudnúť na fakt, že Mezopotámia bola najbohatšou krajinou spo- medzi perzských vazalov, a preto sa dá predpokladať, že jej zdroje exploatoval najvýraznejšie.

³¹ Pozri graf zachytávajúci vývoj cien jačmeňa, datlí, otrokov, záhrad, sezamu a oviec pre obdobie rokov 600–490 pred n. l. v JURSA, ref. 7, s. 463.